

Opole, 10.03.2023 r.

ZR.5144.17.2023.AM

Pozwolenie nr 16/R/2023

Na podstawie art.36 ust.1 pkt 1 i 3, ust. 3, art.4, art.6 ust. 1 pkt 2 lit. a, art 7 pkt 1, art.89 pkt 2 i art.91 ust.4 pkt 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity – DzU z 2022, poz. 840), Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity – DzU z 2021 r., poz. 81) oraz art.104 Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity – DzU z 2022 r., poz. 2000),

po rozpatrzeniu złożonego w dniu 06.03.2023 r. przez Parafię Rzymskokatolicką pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku, gm. Biąta, z siedzibą: ul. św. Walentego 24, 48-220 Łącznik; uzupełn.: dnia 08.03.2023 r.;

o udzielenie pozwolenia na wykonanie prac konserwatorskich przy następującym zabytku z kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku, gm. Biąta:

Obraz Nawiedzenia NMP z ołtarza głównego: barok, ok. poł. XVIII w.; olej na płótnie; obraz w prostokątnej ramie, zakończonej łukiem wklęsło-wypukłym z uskokiem, z wielofiguralną sceną przedstawiającą spotkanie Marii ze św. Elżbietą, z postaciami Joachima i Józefa, ukazaną na tle architektury, z elementami pejzażu i uskrzydłonymi aniołkami;

objętym formą ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków ruchomych województwa opolskiego decyzją numer: ks.B.t.II-547/1-7/71 z dnia 29.12.1971 r.;

polegających na wykonaniu badań i prac konserwatorskich w zakresie konserwacji technicznej oraz estetycznej ww. płóciennym obrazie na krośnie z wyłączeniem ramy;

oraz po ocenie danych przedstawionych we wniosku i załączonych do niego dokumentów:

„Prace konserwatorskie przy XVIII-wiecznej obrazie w ołtarzu głównym w kościele pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Łączniku, woj. opolskie” opracowany przez dra hab. Jarosława Adamowicza, prof. ASP (zał. nr 1);

Opolski Wojewódzki Conservator Zabytków

pozwała

na wykonanie następujących prac przy ww. zabytku:

1. Wykonanie badań konserwatorskich i laboratoryjnych:

- a. analiza podłoża,
- b. wykonanie analizy chemicznej na rodzaj spoiw oryginalnych warstw oraz przemaalowań i uzupełnień kolorystycznych,
- c. wykonanie badań pigmentów pierwotnych warstw oraz późniejszych uzupełnień kolorystycznych,
- d. wykonanie analiz fotograficznych.

2. Prace wstępne:
 - a. demontaż ramy przysłaniającej krawędzie obrazu; zabezpieczenie ewentualnych niewralgicznych miejsc; demontaż obrazu z krosien malarskich i wstępne oczyszczenie odwrocia;
 - b. oczyszczenie lica odwrocia z brudu przy użyciu środków powierzchniowo czynnych oraz chemicznych; dobór materiałów po wykonaniu prób;
 - c. usunięcie nawarstwień werniksów i przemałowań za pomocą odczynników chemicznych;
 - d. konsolidacja warstwy malarskiej oraz podklejenie odspojonych fragmentów malowidła.
3. Prace związane z odwrociem obrazu:
 - a. rozdublowanie płótna;
 - b. oczyszczenie odwrocia płótna z masy dublażowej;
 - c. wyekstrahowanie pozostałości masy dublażowej za pomocą kompresów chemicznych;
 - d. dezynfekcja;
 - e. wzmocnienie zniszczonych krawędzi oraz ubytków podłoża płóciennego nowym płótnem lnianym;
 - f. w zależności od stanu technicznego podłoża płóciennego pełny dublaż na nowe podłoże płócienne lub w przypadku dobrego stanu technicznego wzmocnienie krawędzi dodatkowymi pasami płótna lnianego.
4. Uzupelnienie ubytków warstwy zaprawy z uwzględnieniem jej kolorystyki i siły wiązania; skład zaprawy emulsyjnej zostanie opracowany na podstawie badań chemicznych pierwotnej zaprawy malarskiej.
5. Naciągnięcie obrazu na krosno malarskie, z wykorzystaniem starego krosna jako drewna sezonowanego i zmodernizowanie go do wymogów i potrzeb; w przypadku złego stanu zachowania konstrukcji drewnianej wykonanie nowego drewnianego krosna malarskiego.
6. Izolacja założonych kitów barwionych lub założenie werniksu pośredniego.
7. Uzupelnienie ubytków warstwy malarskiej; punktowanie metodą nasładowczą.
8. Założenie werniksu końcowego.
9. Montaż obrazu w ołtarzu.

Prace konserwatorskie będą prowadzone według programu prac konserwatorskich (program zawiera materiały, które będą zastosowane w konserwacji), opracowanego przez dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki, dra hab. Jarosława Adamowicza, prof. ASP, uzgodnionego w dniu 10.03.2023 r. przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; Uzgodnienie nr ZR.5144.17.2023.AM.

Niniejsze pozwolenie posiada termin ważności do dnia: 31.12.2025 r.

Postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może zostać cofnięte lub zmienione na podstawie art. 47 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity – DzU z 2022, poz. 840).

Warunki konserwatorskie na podstawie art.36 ust. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity – DzU z 2022, poz. 840) i § 12 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r.

w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity – DzU z 2021 r., poz. 81):

1. kierowanie pracami konserwatorskimi albo samodzielne ich wykonywanie przez osobę posiadającą kwalifikacje, o których mowa w art. 37a ust. 1 w/cyt. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz przekazanie Opolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków (OWKZ) w terminie nie później niż 14 dni przed rozpoczęciem prac, a w toku prac w terminie 14 dni przed dokonaniem zmiany osoby prowadzącej prace:
 - a. imienia, nazwiska i adresu osoby kierującej pracami konserwatorskimi albo samodzielnie je wykonującej,
 - b. dokumentów potwierdzających spełnianie przez tę osobę wymagań, o których mowa w art. 37a ust. 1 ustawy,
 - c. oświadczenia wskazanej osoby, o przyjęciu obowiązku kierowania albo samodzielnego wykonywania wskazanych w pozwoleniu prac,
2. zawiadomienie OWKZ o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w pozwoleniu prac,
3. niezwłoczne zawiadomienie OWKZ o wszelkich zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia prac, wskazanych w pozwoleniu,
4. po realizacji pkt 1 uzgodnionego programu prac tj. wykonaniu badań konserwatorskich i laboratoryjnych, przedstawienie OWKZ szczegółowych wyników rozpoznania konserwatorskiego, w celu doprecyzowania postępowania konserwatorskiego w odniesieniu do stanu zachowania struktury warstw oryginalnych na przedmiotowym zabytku,
5. odbiór końcowy prac konserwatorskich wskazanych w pozwoleniu z udziałem OWKZ, inwestora i osoby zgłoszonej jako kierująca albo samodzielnie wykonująca prace,
6. prowadzenie dokumentacji przebiegu wskazanych w pozwoleniu prac, w sposób umożliwiający jednoznaczna identyfikację i dokładną lokalizację przestrzenną wszystkich czynności, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć i przekazanie OWKZ dokumentacji konserwatorskiej w terminie 3 miesięcy od zakończenia prac.

Uzasadnienie

W dniu 06.03.2023 r. do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu wpłynął wniosek Parafii Rzymskokatolickiej pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku, gm. Biała (uzupełniony dn. 08.03.2023 r.), w sprawie wydania pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie prac konserwatorskich przy obrazie *Nawiedzenie NMP* z ołtarza głównego z kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia NMP w Łączniku, gm. Biała. Przedmiotowy zabytek jest wpisany do rejestru zabytków ruchomych województwa opolskiego pod numerem: ks.B.t.H-547/1-7/71 decyzją z dnia 29.12.1971 r. Z tego względu podlega on ochronie konserwatorskiej, wyrażającej się min. w konieczności uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków wszelkich czynności faktycznych odnoszących się do tego obiektu. Ponadto w myśl art.4 pkt 1,2 ww. ustawy ochrona zabytków polega w szczególności

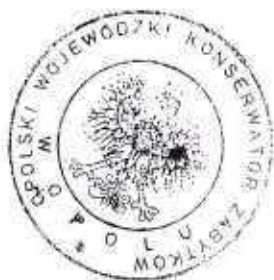
na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie oraz zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla ich wartości.

Niniejsze pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich i restauratorskich zostało wydane na podstawie art. 36 pkt 1 ww. ustawy. W nawiązaniu do ust. 3 przywołanego wyżej artykułu ustawy zawarto w pozwoleniu warunki konserwatorskie nr 1-6, wprowadzone celem zapobieżenia uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytku. W warunku konserwatorskim numer 4 określono, iż po realizacji pkt 1 uzgodnionego programu prac tj. wykonaniu badań konserwatorskich i laboratoryjnych, należy przedstawić OWKZ szczegółowe wyniki rozpoznania konserwatorskiego, w celu doprecyzowania postępowania konserwatorskiego w odniesieniu do stanu zachowania struktury warstw oryginalnych na przedmiotowym zabytku. Powyższy warunek został wprowadzony dla uzgodnienia postępowania konserwatorskiego najwłaściwszego dla przywrócenia przedmiotowemu zabytkowi jego pierwotnych walorów historycznych i artystycznych.

Mając na uwadze, iż planowane prace konserwatorskie są zgodne z zasadami ochrony zabytków i sztuką konserwatorską, pozwolenie może być wydane.

Stąd należało orzec jak w sentencji.

Od decyzji niniejszej przysługuje stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za moim pośrednictwem, w terminie 14 dni od daty jej doręczenia (art.127 § 1 i 2 oraz art.129 § 1 i 2 k.p.a.). W trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec organu administracji publicznej, który wydał decyzję. Z dniem doręczenia organowi administracji publicznej oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna (art.127a § 1 i 2 k.p.a.).

WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW

Elżbieta Mólak

Pouczenie:

Wnioskodawca (inwestor) i prowadzący prace (kierujący robotami, wykonawca) zobowiązani są do przestrzegania zasad i warunków prowadzenia prac (robót, badań lub innych działań), wynikających z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności:

1) Wojewódzki konserwator zabytków wstrzymuje (na mocy decyzji) wykonywane bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu prace (roboty, badania lub inne działania) przy zabytku wpisanym do rejestru lub w jego otoczeniu, a następnie wydaje decyzję:

- a) nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowanie terenu, z określeniem terminu wykonania tych czynności, albo
- b) zobowiązującą do uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie wstrzymanych prac (robót, badań lub innych działań) przy zabytku, albo
- c) nakładającą obowiązek podjęcia określonych czynności w celu doprowadzenia wykonywanych prac (robót, badań lub innych działań) przy zabytku do zgodności z zakresem i warunkami określonymi w pozwoleniu, wskazując termin wykonania tych czynności.

Po wykonaniu obowiązku, o którym mowa pod lit. c), wojewódzki konserwator zabytków wydaje pozwolenie na

wznowienie wstrzymanych prac (robót, badań lub innych działań) przy zabytku.

2) W przypadku, gdy bez wymaganego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu wykonano przy zabytku wpisanym do rejestru prace (roboty, badania lub inne działania), wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- a) nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowanie terenu, określając termin wykonania tych czynności, albo
- b) zobowiązującą do doprowadzenia zabytku do jak najlepszego stanu we wskazanym sposób i w określonym terminie.

3) Osoba, która dopuściła się naruszenia przepisów o zabytkach lub naruszyła zakres i warunki określone w pozwoleniu, jest obowiązana na swój koszt wykonać czynności nakazane w decyzji, o której mowa w punkcie 1) lit. a) i c) oraz w punkcie 2).

4) Wykonawca jest zobowiązany niezwłocznie zawiadomić OWKZ o wszelkich zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w toku prac konserwatorskich przy zabytku, które mogą mieć wpływ na stan zachowania zabytku. W takich przypadkach WKZ jest zobowiązany wydać wykonawcy odpowiednie zalecenia w terminie nie późniejszym niż 7 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, może również wydane pozwolenie zmienić lub je cofnąć.

5) Art. 107d.

1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1-5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1-5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

5. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1-2, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, który wydał pozwolenie bądź był właściwy do wydania pozwolenia.

✓ Otrzymuje za zwrotnym potwierdzeniem odbioru:

Parafia Rzymskokatolicka pw. Nawiedzenia NMP

48-220 Łącznik, ul. św. Walentego 24

W załączniku nr 1: uzgodniony przez OWKZ program prac

Do wiadomości:

Kuria Diecezjalna w Opolu

ul. Książąt Opolskich 19

45-005 Opole

aa AM

WYKONAWCY I KONSULTANCI

- Dokumentacja fotograficzna, stan zachowania, założenia i program postępowania konserwatorskiego opracował: zespół pod kierunkiem dr hab. Jarosław Adamowicz, prof. ASP, konserwatora dzieł sztuki z Wydziału Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

- Planowane prace prowadzone będą przez Firmę Pracownie Architektury i Konserwacji Zabytków Sp. z O.O. Sp. Komandytowa z siedzibą w Krakowie, al. Słowackiego 28/10, 30-007 Kraków, NIP 677 23 75 239.

WPROWADZENIE

Kompleksowe prace badawcze i konserwatorskie wnętrza kościoła parafialnego pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Łączniku planowane są jako działanie wielostopowe i wieloletnie. Wobec pojawiających się szans na dofinansowanie projektu podejmowane są kolejne kroki działania, pierwszym etapem planowanych prac będzie pełna konserwacja ambony, kolejnym obraz z przedstawieniem *Nawiedzenia NMP* z ołtarza głównego, które stanowią jedne z istotniejszych elementów dekoracji wnętrza kościoła. Dla potrzeb planowania prac rozpoznano stan zachowania całości wnętrza kościoła, elementów jego wyposażenia takich jak: ołtarz główny z obrazem *Nawiedzenia*, ołtarze boczne, ambona oraz malowidła ścienne wraz z elementami sztukaterii integralnie związanymi z dekoracją malarską dekorujących zarówno prezbiterium jak i korpus kościoła. Wykonano również pełną dokumentację fotograficzną całego wystroju wnętrza. Na podstawie zabranych materiałów stan ten należy określić jako zły, a wnętrze w całości jako wymagające niemal natychmiastowej interwencji konserwatorskiej. Ocena taka jest zbieżna z wytycznymi Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu, który wyznaczył obszary wymagające natychmiastowych działań.

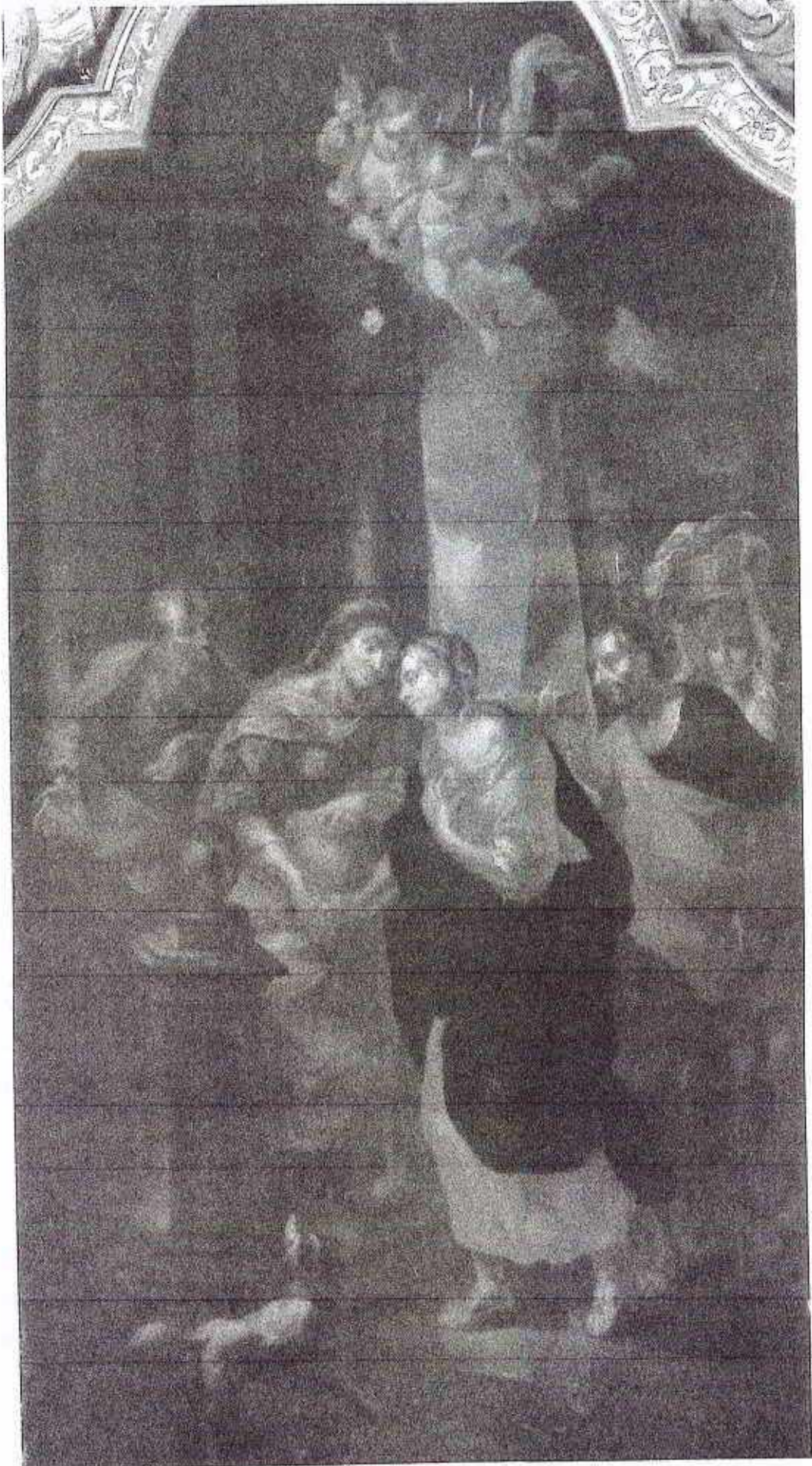
Kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Łączniku jako jednonawowa barokowa bazylika został wzniesiony i dekorowany w latach (1720-23) przez artystów malarzy i sztukatorów dysponujących nieprzeciętnym warszlatem i umiejętnościami

artystycznymi. Jego bardzo interesujący wystrój pozwala na doszukiwanie się proveniencji wśród najwybitniejszych artystów działających w tym obszarze Śląska. Wśród znakomitości twórczych początkowych dekad XVIII wieku badacze wymieniali Franciszka Antoniego Sebastianiego czy Josefa Matiasa Lasslera. Atrybucja odnosząca się do malowideł ściennych nie została jednak jednoznacznie rozstrzygnięta. Wnętrze kościoła kilkakrotnie poddane było pracom restauratorskim i konserwatorskim, a ich efekt należy ocenić jako mierny, a wręcz zły. W ramach prowadzonych obecnie kompleksowych prac rozpoznawczych wyodrębnić możemy zaledwie kilka dat związanych z historią konserwacji wystroju kościoła. Informacje te dotyczą jednak malowideł ściennych lub ołtarza bocznego i nie odnoszą się w sposób bezpośredni do obrazu *Nawiedzenia NMP* stanowiącego centralny obszar ołtarza głównego. Bez względu jednak, obecny stan zachowania oraz opracowanie estetyczne kompozycji ściśle pokrywają się z zasadniczą częścią pozostałych elementów wystroju wnętrza.

Zakres opracowania:

Obraz *Nawiedzenia NMP*: Zasadniczym tematem planowanych prac konserwatorskich w najbliższym czasie będą prace dotyczące wielkoformatowego obrazu *Nawiedzenia NMP*, który jest eksponowany w ołtarzu głównym. Obraz jest namalowany na podłożu płóciennym w technice olejnej. Należy zaznaczyć, że obraz ten należy do

rozbudowanej, architektonicznej struktury nastawy ołtarzowej. Fakt integralności wielu elementów stanowiących wspólną całość wystroju determinuje zasadniczy kierunek działań, lecz biorąc pod uwagę budowę retabulum możliwe jest podjęcie indywidualnych działań przy samym obrazie. Architektoniczna struktura kadłusowej nastawy ołtarzowej wyodrębnia mensę oraz przysścienną część zasadniczą organizującą przestrzeń prezbiterium. Zasadnicza część tej struktury zamyka apsydę i swą formą rozpościera się na ścianę wschodnią, sklepienie konchty i wraz z dekoracją malarską i rzeźbiarską na ścianach południowej i północnej tworzy wspólną, dominującą, dekorację wnętrza. Nastawa ołtarza głównego jest rozbudowaną strukturą składającą się z architektonicznego korpusu flankowanego kolumnami kompozytowymi z posagami aniołów i płaskorzeźbą Boga Ojca w zwieńczeniu. Rozwijająca się narracja spójnej dekoracji ścian tworzy ramę dla zasadniczej części, czyli obrazu Nawiedzenia. Całość jest mурowaną strukturą ołtarzową i wraz z techniką sztuków narzutowych i malowidłami ściennymi tworzy skomplikowaną pod względem technologicznym kompozycję.

Warto podkreślić, że dekoracja wnętrza kościoła w Łączniku należy do grupy najbardziej interesujących zabytków na Śląsku Opolskim. Planowana obecnie kompleksowa konserwacja wnętrza kościoła powinna nie tylko przywrócić pierwotny blask malowidłom, sztukateriom i zapewnić im techniczne bezpieczeństwo, lecz powinna umożliwić przeprowadzenie pełnego zakresu badań, analiz historycznych i konserwatorskich. Planowane prace nie powinny być traktowane jedynie jako prace konserwatorskie zabezpieczające dekoracje przed dalszymi zniszczeniami, lecz powinny pozwolić na działania korygujące i uwzględniające wyniki przeprowadzonych wcześniej prac konserwatorskich. Obecne opracowanie powstało na podstawie wstępnie zgromadzonych materiałów archiwalnych oraz wizji lokalnych. Z powodu ograniczonej dostępności do wszystkich obszarów, opracowanie to będzie systematycznie uzupełniane podczas prowadzonych prac.

WSTĘPNE ROZPOZNANIE PROBLEMATYKI Z ZAKRESU HISTORII SZTUKI.

Obecny kościół parafialny pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Łączniku jest kolejną budowlą odnotowaną w archiwach. Pierwsza świątynia została odnotowana już w 1335 roku i była wzmiankowana do 1718 roku., kiedy to rozebrano pierwotny kościół i wznieść w to miejsce większą świątynię. Ze starego kościoła zachowano tylko prezbiterium.

Obecna świątynia powstała w latach 1720 – 1723. W 1859 r. kościół został zniszczony przez pożar, po którym został on powiększony o kolejne przeszło zachodnie przylegające do części wieżowej. Prace ukończono w 1877 r. Wtedy to malowidła ściennie zamalowano. Odsłonięto je ponownie w latach 20. XX w. Wśród badaczy brak jest zgodności co do atrybucji. Część źródeł wymienia znanego na Śląsku włoskiego artystę F.A. Sebastiniego, część natomiast pochodzącemu z Tyrolu, Josepha Mathiasa Lasslera, który całe swoje życie artystyczne spędził na Śląsku. Autorstwo tego drugiego jest bardziej prawdopodobne. Historycy sztuki twierdzą, że artysta wypracował swój wyjątkowy i niepowtarzalny styl w malarstwie ściennym. Dekoracje malarskie przedstawiają sceny z życia Maryi oraz odpowiadające im sceny Starego Testamentu. To właśnie dekoracje malarskie stanowią najistotniejszy element budujący wystrój całej świątyni. Na niezwykle bogaty wystrój wnętrza kościoła składa się: zestaw ołtarzy, ambona, chrzcielnica, konfesjonały, zespół rzeźbiarski i polichromia.

OGÓLNY STAN ZACHOWANIA I BUDOWA TECHNOLOGICZNA

Ogólny stan zachowania całego wystroju wnętrza kościoła pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Łączniku, w tym również omawianego obrazu w ołtarzu głównym można określić jako zły. Składa się na to kilka czynników. Przede wszystkim są to: bardzo duży stopień przekształceń technologicznych, kolorystycznych i zabrudzeń dekoracji, które deformują pierwotną kolorystykę i formę. Czyni to figury i ornamenty nieczytelnymi, zmienia cały odbiór dzieła. Dekoracja całego kościoła sprawia wrażenie bardzo zaniedbanej. Pierwotne kolory, jasne i intensywne przykryte są warstwami przemalowań i folii metalowych, sadzy i kurzu, a malowidła ściennie sprawiają wrażenie przydymionych. Czynnikiem determinującym ww. odbiór są przemalowania i ślady reparacji oraz pociemniałe powierzchnie wywołane spoiwem kazeinowym bądź olejnym. Na dekoracjach malowanych marmoryzacji istnieją dodatkowe warstwy wosków, past polerskich oraz przemalowań olejnych, które znacząco zmieniają i jednocześnie odbierają urodę wszystkim elementom wystroju wnętrza kościoła. Na podstawie doświadczeń oraz na podstawie obserwacji wszystkich części kościoła możemy dostrzec ogromną różnicę poziomu artystycznego, pomiędzy poszczególnymi elementami wystroju. Autorzy wcześniejszych reparacji i konserwacji nie poradzili sobie z powierzonym zadaniem co unaoacza stan obecny. Wnikliwa analiza pozwala przypuszczać, że odsłonięcie oryginalnej powierzchni detali sztukatorskich, figur i elementów architektonicznych da nam pełny obraz

dotąd nieznaną pierwotną kolorystyką i formą dzieła. Prace te dadzą podstawę do określenia amplitudy kontrastów oraz intensywności kolorystyki barokowej dekoracji wnętrza. Analiza przekształceń dotyczy nie tylko malowideł, a także sztukaterii oraz elementów wyposażenia, ołtarzy, konfesjonaliów, ambony itp. Elementy te pierwotnie wykonane w technice stiuku narzutowego oraz rzeźby narzutowej zostały niegdyś poddane przeróbkom i przemalowaniom. W efekcie, których to zmian zagubiono kolorystykę i formę rzeźbiarską. Układ złocienia i srebrzenia z całą pewnością w wielu przypadkach odbiega od pierwotnych założeń estetycznych, a wszelkie reparacje wykonywano niezgodnie z pierwotną technologią.

Obraz Nawiedzenia NMP

Obraz eksponowany w ołtarzu głównym jest w niezadawalającym stanie zachowania a z każdym rokiem jego kondycja ulega pogorszeniu. Niezwykle cenne wyposażenie kościoła wymaga dużego zaangażowania finansowego stąd podjęto starania w celu pozyskania różnych źródeł finansowania.

Obraz ołtarzowy osadzony jest w strukturze ołtarzowej, w złoconej i malowanej białą monochromią ramie. Pierwotne płótno zostało zszyte z brytów w układzie wertykalnym, z całą pewnością obraz był poddany wcześniejszej konserwacji. Wykonano wówczas pełen wachlarz zabiegów konserwatorskich, a płótno z całą pewnością zdublowano. Powierzchnia obrazu jest zniszczona i zniekształcona, a zaprawa wraz z warstwą malarską popękała tworząc drobną siatkę spękań i daszkowatych odspojień. Zmiany te powodują, że kompozycja staje się nieczytelna a kolorystyka zniekształcona. Należy się, zatem spodziewać znacznych zakresów wcześniejszych interwencji konserwatorskich w warstwą malarską, licznych przemalowań i retuszy, o trudnym do oszacowania w tym momencie zasięgu. Ponadto jego powierzchnia jest mocno zabrudzona, a największe skupiska występują w obszarach zniekształceń wynikających z zdeformowania podłoża płóciennego. Bez względu jednak na te zniszczenia należy podkreślić, że w zasadzie obraz ten jest dziełem najwyższej próby i wpisuje się w krąg najwybitniejszych malarzy XVIII wieku, tworzących na terenie dolnego śląska.

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Wyniki przeprowadzonych prac rozpoznawczych, techniki, technologii, stanu zachowania oraz analiza historii konserwacji skłaniają do sformułowań ogólnych i założeń konserwatorskich, które dotyczyć będą całego wnętrza. Główną tezę założeń konserwatorskich jest przeprowadzenie kompleksowych prac badawczych i konserwatorskich oraz przywrócenie wystroju wnętrza kościoła do stanu odpowiadającego pierwotnej, XVIII wiecznej dekoracji wnętrza kościoła. Równie istotnym założeniem po przeprowadzeniu pierwszego etapu prac przy ambonie będzie postulat pozostawienia jedynie pierwotnych technik malarskich i sztukatorskich. Planowana pełna konserwacja dekoracji wystroju wnętrza kościoła w Łączniku daje bowiem możliwość przywrócenia wartości estetycznych spójnych i jednorodnych dla całości wnętrza oraz przeprowadzenia obok prac konserwatorskich analiz historycznych i badań laboratoryjnych. Należy przewidywać i uwzględnić materiały pozyskiwane podczas kolejnych etapów planowanej obecnie konserwacji. Z uwagi na wyjątkowy charakter i wartość historyczną obiektu prace konserwatorskie powinny być przeprowadzone z uwagą i pieczołowitością. Planowane postępowanie, jak również problemy napotykanne podczas prac, winny być konsultowane nie tylko z właścicielami obiektu, lecz również, w miarę potrzeb ze specjalistami wielu dziedzin. Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat pojawiły się różnice w sposobie prowadzenia prac konserwatorskich wynikające z rozwoju etyki i świadomości konserwatorskiej. Niedopuszczalnym błędem technologicznym i estetycznym byłoby przeprowadzenie renowacji elementów dekorujących wnętrze i pokrycie ich nowymi warstwami malarskimi i pozłotniczymi. Należy podkreślić z pełną powagą, że powinno się odróżniać działalność „rzemieślniczą” od świadomej ingerencji konserwatorskiej. Podstawowym czynnikiem determinującym wszelkie postępowania planowanych obecnie zabiegów konserwatorskich, będzie dokładne określenie zasięgu oryginału, a zarazem nadrzędnym celem planowanej obecnie pełnej konserwacji powinna być interwencja konserwatorska powstrzymująca destrukcyjne czynniki wpływające na obiekt.

Odrębną grupę równie istotnych założeń stanowią zagadnienia estetyczne, związane z opracowaniem elementów dekorujących to wnętrze oraz z przywróceniem pierwotnej formy i kolorystyki. Działaniami konserwatorskimi powinno dążyć się do przywrócenia pierwotnych walorów estetycznych dekoracji oraz do zapewnienia dobrego i bezpiecznego stanu technicznego wszystkich elementów dekorujących wnętrze całego kościoła w tym również ambonę.

Planowane zabiegi konserwatorskie powinny uwzględniać ewentualną konsolidację nadwątlonych fragmentów dekoracji z uwzględnieniem różnic technologicznych. Należy

również wyeliminować ze struktury podłoża ewentualnie istniejące negatywnie działające czynniki. Wszystkie fragmenty w miarę potrzeby i ich stanu zachowania powinny zostać poddane konsolidacji i stabilizacji podłoża. Powierzchnia dekoracji powinna zostać oczyszczona. Należy przyjąć za konieczne usunięcie wszelkich przemalowań i przebarwień tak, aby w sposób maksymalny wydobyć pierwotną kolorystykę elementów ambony. Zakres tego zabiegu powinien zostać poprzedzony dokładną analizą stanu zachowania. Wszelkie uzupełnienia ubytków powinny zostać opracowane w obecnie przyjętych za najlepsze technologiach konserwatorskich stosowanych w Europie, a odpowiadających pierwotnej technologii poszczególnych elementów. Dobór materiałów zostanie przeprowadzony w wyniku analiz konserwatorskich i laboratoryjnych. Znaczący wpływ ma w tym przypadku identyfikacja materiałów pierwotnych i wtórnych. Uwzględniając charakter oryginału uzupełnienia powinny obejmować jedynie obszary ubytków.

Ze względu na budowę technologiczną wystroju całego kościoła, integralnie powiązaną dekorację malarską i rzeźbiarską kompleksowe prace konserwatorskie powinny być prowadzone przez jeden zespół konserwatorski. Jednolita wizja efektu końcowego prac konserwatorskich i badawczych gwarantuje prawidłowe przeprowadzenie zabiegów. Z doświadczeń konserwatorskich wynika, że kompleksowe prace konserwatorskie z konserwatorem dzieł sztuki odpowiedzialnym za całość prac jest najlepszą koncepcją tak rozległego procesu prac konserwatorskich jakim jest wystrój wnętrza kościoła w Łączniku.

PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE.

I. Etap badań konserwatorskich.

Zgodnie z założeniami konserwatorskimi należy kontynuować i prowadzić pełen program badań konserwatorskich, historycznych i laboratoryjnych.

Prace te powinny być prowadzone przez zespół organizujący i prowadzący kompleksowe prace konserwatorskie w kościele.

Przewidywane możliwe prace badawcze:

- Analiza podłoża.
- Wykonanie analizy chemicznej na rodzaj spoiw oryginalnych warstw oraz przemalowań i uzupełnień kolorystycznych.

- Wykonanie badań pigmentów pierwotnej warstw oraz późniejszych uzupełnień kolorystycznych.
- Wykonanie analiz fotograficznych.

Prace wstępne:

Obraz będzie opracowywany w warunkach studyjnych.

- Demontaż złocmej ramy przysłaniających krawędzie malowidła. Zabezpieczenie ewentualnych niewralgicznych miejsc obrazu za pomocą bibuły japońskiej i delikatnego roztworu żelatyny. Demontaż obrazu z krosien malarskich i wstępne oczyszczenie odwrotcia.

- Oczyszczenie lica obrazu z brudu przy użyciu środków powierzchniowo czynnych oraz chemicznych. Dobór materiałów zostanie określony po wykonaniu odpowiednich prób oczyszczania.

- Usurwanie nawarstwień werniksów i przemalowań za pomocą odczynników chemicznych, (etanol, terpentyna, aceton, zmydiony воск). Zostaną zastosowane najprawdopodobniej odpowiednie środki chemiczne bądź ich mieszanki np. pasty lub zele rozpuszczalnikowe bądź mieszanki rozpuszczalników małopolarnych.

- Konsolidacja warstwy malarskiej oraz podklejenie odspojonych fragmentów malowidła z zastosowaniem kleju glutenowego (króliczy, karuk, pergaminowy) z dodatkiem plastyfikatora lub zastosowanie terpentyny weneckiej oraz kolecty, wprowadzanych na ciepło i wmasowywanych w obraz. W przypadku niemożności zastosowania materiałów naturalnych, zbliżonych do pierwotnej budowy technologicznej malowidła należy rozważać zastosowanie żywic syntetycznych.

- Opracowanie odwrotcia malowidła:

- Rozdublowanie – usunięcie drugiego płótna lnianego z czasów ostatniej konserwacji,
- oczyszczenie odwrotcia płótna z masy dublazowej,
- wyekstrahowanie resztek masy dublazowej za pomocą kompresów chemicznych
- dezynfekcja zostanie zastosowany najprawdopodobniej delikatny roztwór dwumetyloformamidu jako środka pewnego, stosowanego w wielu krajach Europejskich do dezynfekcji porażonych biologicznie elementów,
- wzmocnienie zniszczonych krawędzi oraz ubytków podłoża płóciarnego nowym płótnem lnianym tzw. protezy i mostkowania wzdłuż linii łączenia brytów, wklejane najprawdopodobniej na termoplastyczną żywicę akrylową Acrylkleber firmy Lascoux,

- w zależności od stanu technicznego podłoża płóciennego pełny dublaż na nowe podłożo płócienne z zastosowaniem Bevy 371 firmy G. Berger lub w przypadku dobrego stanu technicznego wzmocnienie krawędzi dodatkowymi pasami płótna lnianego. Masa dublażowa podana jest jako przykładowa. Możliwość zastosowania danego lepiszcza warunkuje stan zachowania pierwotnej struktury jaka jest płótno XVIII wieczne.

- Uzupelnienie ubytków warstwy zaprawy z uwzględnieniem jej kolorystyki i siły wiązania. Skład zaprawy emulsyjnej zostanie opracowany na podstawie badań chemicznych pierwotnej zaprawy malarskiej.

- Ponowne naciągnięcie obrazów na zmodernizowane krosno malarskie. Najbardziej słusznym założeniem byłoby wykorzystanie starego krosna malarskiego jako drewna sezonowanego i zmodernizowanie go do wymogów i potrzeb powszechnie stosowanych obecnie w konserwacji. W przypadku złego stanu zachowania konstrukcji drewnianej zostanie wykonane nowe drewniane krosno malarskie.

- Izolacja założonych kitów barwionych roztworem szelaku oraz założenie warstwy werniksu pośredniego. Zostanie zastosowany werniks półmatowy Firmy Maimeri zawierający żywicę ketonową (symbol 672). Werniks taki daje gwarancję wieloletniej trwałości i jest to jeden z najnowszych produktów konserwatorskich.

- Uzupelnienie ubytków warstwy malarskiej, punktowanie farbami żywicznymi „Maimeri - Restaura”, z żywicą ketonową bądź farbami Gamblin Conservation Colors z żywicą Laropal A81. Punktowanie zostanie wykonane metodą naśladowczą.

- Założenie werniksu końcowego – ketonowego firmy Maimeri.

- Ponowny montaż obrazów w miejscu ekspozycji, montaż może być uzależniony od konserwacji całej struktury ołtarzowej.

Kraków, 25 lutego 2023 rok

dr hab. Jarosław Adamowicz, prof. ASP

pracownia architektury
i konserwacji zabytków
ul. Szpitalna 20/21 31-007 Kraków
REGON: 14250605

zgodnie z warunkami Powołanie
nr 16/R/2023

ZR.5744.17.2023.AP
10.03.2023